

Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden tilannekuva

17.10.2006

1. Johdatus tilannekuvaan	2
1.1. Mitä tilannekuvalla tarkoitetaan.....	2
1.2. Tilannekuvatyön toteuttaminen ja menetelmät	2
1.3. Tilannekuvatiedon kehittäminen.....	3
2. Henkilöturvallisuutta vaarantava rikollisuus	4
2.1. Toimenpiteet	5
3. Toimitila- ja materiaaliturvallisuutta vaarantava rikollisuus	6
3.1. Toimenpiteet	8
4. Tietoturvallisuutta vaarantava rikollisuus	9
4.1. Toimenpiteet	11
5. Tuotantoa ja toimintaa vaarantava rikollisuus	13
5.1. Tuotantoon ja toimintaan kohdistuva rikollisuus.....	13
5.1.1. Logistiikkatoimintoihin kohdistuva rikollisuus	13
5.1.2. Petosrikollisuus	14
5.1.3. Taloudellinen ja yhteistyökumppanien rikollisuus	14
5.1.4. Vahingollinen häirintä ja ääriliikkeiden rikollisuus.....	16
5.1.5. Terroriteot	17
5.2. Yritystoiminnan ja -rakenteiden hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa	17
5.3. Toimenpiteet	19
6. Lähdetahot ja lähteet	20
Tilannekuvatyöhön osallistuneet yhteisöt ja niiden tuottamat lähteet	20
Muut lähteet	20
7. Liitetilastoja	21

Keskusrikospoliisi / rikostietopalvelu / tiedustelu 1 / tutkimus

12.10.2006

Arkistoviite KRP/RTP 7936/213/06

1. Johdatus tilannekuvaan

1.1. Mitä tilannekuvalla tarkoitetaan

Tämän tilannekuvan kokoamisesta on sovittu elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteisessä strategiassa yrityksiin kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten torjumiseksi (2006). Tilannekuvaan on koottu mahdollisimman kattavaa ja luotettavaa tietoa yrityksiin kohdistuvien ja niitä hyödyntävien rikosten määrästä ja rikollisuuskehityksen suunnasta.

Tilannekuvan tarkoituksena on koota ja esittää saatavilla oleva rikollisuustilannetta ja siihen sisältyviä lähitulevaisuuden uusia uhkia koskeva tieto analysoituna niin, että toiminnalliset prioriteetit voidaan tunnistaa. Tilannekuvan ylläpitoon kuuluu yleensä säännöllinen päivitys mahdollisimman vertailukelpoisilla tiedoilla. Rikollisuusuhkien kokonaiskuva muuttuu hitaasti, eikä uhka-arvioita yleensä päivitetä useammin kuin enintään kerran vuodessa.

Tilannekuvan sisältö, tiedontarpeet ja tavoitteet riippuvat tilannekuvatyön perustana olevista strategisista valinnoista. Kun strategisena tavoitteena on haitalliseksi katsotun kehityksen estäminen ennalta, tilannekuvan tavoitteena on tunnistaa vielä uhkan asteella olevia ilmiöitä, niiden ominaisuuksia ja toteutumista helpottavia haavoittuvuuksia sekä arvioida riskejä. Jo toteutuneisiin ongelmiin puuttuminen taas edellyttää ongelmien laajuuden ja kustannusten arvioimista ja ongelmien analysoimista oikeiden toimenpiteiden löytämiseksi.

Tässä tilannekuvadokumentissa seurataan keväällä 2006 vahvistetun elinkeinoelämän ja viranomaisten yritysturvallisuusstrategian 2.2. -kohdan "Suomen lainsäädäntö ja yritysten rikosturvallisuus" jäsentelyä. Jäsentelyn tukena on käytetty Elinkeinoelämän keskusliiton yritysturvallisuussivustolla julkaistua yritysturvallisuuden osa-alueiden määrittelyä.

1.2. Tilannekuvatyön toteuttaminen ja menetelmät

Tilannekuvatyön kokoamisesta on vastannut keskusrikospoliisi. Aineiston tuottamiseen ja sisällön muokkaamiseen tilannekuvatyöryhmässä ovat osallistuneet Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Finnsecurity ry, Keskuskauppakamari, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, Suomen Kaupan Liitto, Suomen Pankkiyhdistys, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto ja Suomen Yrittäjät sekä keskusrikospoliisin eri yksiköiden lisäksi suojelupoliisi, Tulihallitus ja Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti Virke. Yhteistyöverkostoa täydennetään tarvittaessa.

Tässä tilannekuvatyössä strategisena lähtökohtana on uhkien toteutumisen ennaltaehkäisy sen lisäksi, että jo toteutuneisiin ongelmiin puututaan.

Aineistoa koottiin kansainvälisistä uhka-arvioista saadun kokemuksen pohjalta¹ osittain strukturoituna osapuolilta, jotka hyödynsivät käytettävissä olevia tietojaan. Aineistonkeruun tuloksista on nähtävissä, että uhkien ominaisuuksien analysoinnin aineksiksi sopivaa tietoa on hyvin saatavilla. Myös toteutuneiden ongelmien laajuutta kartoittavaa määrällistä tietoa rikollisuudesta ja sen kustannuksista on käytettävissä vain joiltain osin mutta kuitenkin tyydyttävästi.

---

¹ Toteutuksessa sovellettiin muun muassa Europolin Organised Crime Threat Assessment -työtä varten kehitettyjä ke-ruupohjia rikollisen toiminnan ominaisuuksien ja vaarallisuuden arvioimiseksi.

Aineisto analysoitiin laadullisia, aineistolähtöisiä menetelmiä käyttäen. Analyysin tavoitteena oli 1) tunnistaa ennaltaehkäiseviä toimia edellyttävät rikollisuusuhkat ja niiden priorisointiin vaikuttavat ominaisuudet ja yhteydet eri toimintoihin ja sektoreihin. Lisäksi 2) hahmotettiin käytettävissä olevien tietojen varassa eri rikollisuuden lajien esiintymistä yrityksissä sekä näistä koituvia kustannuksia. Edelleen 3) selvitettiin rikosten torjumiseksi toteutettuja toimia ja tunnistettiin sekä uhkien toteutumisen ennaltaehkäisyä että jo toteutuneiden uhkien torjumisen edellyttämiä lisätoimenpidetarpeita. Kun rikosten ennaltaehkäisyä halutaan vahvistaa, toimenpiteiden pohjaksi tarvitaan ennen kaikkea rikosten tekijöitä, toteuttamis- ja tekotapoja, -tilanteita sekä hyödynnettävien kohteiden haavoittuvuuksia koskevaa rikostiedustelutietoa.

Raportissa esitetyt alakohtaiset tiedot perustuvat osapuolten toimittamaan alakohtaiseen aineistoon eikä tällaisia tietoja ole erikseen viitattu. Tutkimuksista tai selvityksistä peräisin olevan tiedon lähteistä on tarkempaa tietoa tekstissä tai alaviitteissä.

1.3. Tilannekuvatiedon kehittäminen

Noin puolet Keskuskauppakamarin ja Helsingin kauppakamarin vuonna 2005 toteuttamaan yritysten rikosturvallisuusselvitykseen vastanneista yrityksistä katsoi tarvitsevänsä viranomaisilta tietoa rikollisuusuhkista. Vain noin kolmannes yrityksistä oli saanut tällaista tietoa. Erityisesti pienet yritykset jäivät ilman tarvitsemaansa tietoa.

Tilannekuvatiedon lähitulevaisuuden keskeisimpiin tehtäviin kuuluu tiedonhankinnan ja sitä tukevan yhteistyöverkoston kehittäminen sovittuja linjauksia paremmin palvelevaksi. Tätä varten voi olla suotavaa toteuttaa alakohtaisia ja erityiskysymyksiä koskevia tilanne- tai uhka-arvioita, kattavampia uhritutkimuksia sekä muita selvityksiä.

Tilannekuvaraporttia lukiessa tulee muistaa, että siihen on koottu tietoja rikollisuustilanteesta ja tulevista uhkista tavoitteena, että yritykset ja viranomaiset voivat paremmin varautua tuleviin uhkiin. Tarkastelun rajaaminen uhkatekijöihin ei tarkoita sitä, että tulevassa kehityksessä ei olisi nähtävissä myös yritysten turvallisuuden kannalta myönteisiä kehityspiirteitä.

2. Henkilöturvallisuutta vaarantava rikollisuus

Asiakkaisiin, henkilökuntaan, avainhenkilöihin ja yhteistyökumppaneihin kohdistuvat rikokset sekä työntekijöiden ja yhteistyökumppanien aiheuttamat rikosuhat

Keskuskauppakamarin ja Helsingin kauppakamarin vuonna 2005 toteuttaman yritysten rikosturvallisuusselvityksen mukaan henkilökunta joutui väkivallan tai sillä uhkaamisen kohteeksi yleisimmin kaupan alalla ja muilla palvelualueilla. Myös yritysten avainhenkilöihin kohdistui uhkailua ja väkivaltaa. Teollisuudessa ja rakentamisessa väkivaltaa kohdattiin harvoin. Väkivaltaa tai sillä uhkaamista oli havaittu lähes kolmanneksessa kaikista, mutta liki 60 %:ssa suurista yrityksistä. Kaupan alalta saatujen arvioiden mukaan väkivallalla uhkailu liittyy osittain liikkeisiin kohdistuvaan omaisuusrikollisuuteen ja aktivistien toimintaan.

Pankkien ja vakuutuslaitosten henkilökunnan uhkailu on toimialoilta saatujen tietojen mukaan lisääntynyt. Vakuutusalaalla tapaukset liittyvät useimmiten vakuutuksen epäämistilanteisiin. Uhkaavat tilanteet dokumentoidaan.

Muualla Euroopassa, esimerkiksi Ruotsissa pankkeihin ja arvokuljetuksiin kohdistuneet erityisen väkivaltaiset rikokset ovat huomattavasti yleistyneet viime vuosina. Ryöstöissä käytetään sotilasaseita ja räjähteitä muun muassa arvokuljetusautoja vastaan. Ahvenanmaalla tehtiin kesällä 2006 pankkiryöstö, jossa käytettiin tämänkaltaista tekotapaa. Rikostutkinnassa ja –tiedustelussa kertynyt tieto osoittaa, että järjestäytynyt rikollisuus on kansainvälistä ja että myös Suomessa rikollisryhmien toiminta on vahvistunut. Tämä antaa aiheutta varautua vastaavanlaisten ryöstöjen mahdollisuuteen myös Suomessa.

Logistiikkatoiminnot ovat alttiita kansainväliselle järjestäytyneelle omaisuusrikollisuudelle, jonka valmiudet väkivaltaiseen toimintaan ovat viime vuosina jatkuvasti kasvaneet. Logistiikka-alaan kohdistuvien rikosten vahingot ovat Suomessa vielä jääneet melko vähäisiksi, mutta alaan kohdistuvat rikokset ovat kansainvälisiä, hyvin suunniteltuja, valmisteltuja ja toteutettuja, ja kiinnijäämisriski niissä on pieni. Väkivallan riski on sitä suurempi, mitä arvokkaammasta kuormasta on kysymys ja mitä vahvemmin sitä suojataan. Logistiikka-alan huolena on erityisesti, miten kuljetushenkilökunnan terveys ja turvallisuus taataan tulevaisuudessa.

Työntekijän tai yhteistyökumppanien rikoksen kohteeksi oli joutunut joka neljäs Keskuskauppakamarin ja Helsingin kauppakamarin vuonna 2005 toteuttamaan yritysten rikosturvallisuusselvitykseen vastanneista lähes 500 yrityksestä. Yleisimpiä henkilöstön rikokset olivat suurissa yli 250 työntekijän yrityksissä ja kaupan alalla. Poislähteviä työntekijöitä pidetään yrityksissä erityisen suuren riskinä, joka liittyy erityisesti tiedon pysymiseen yrityksen omaisuutena. Salassapitosopimukset ovatkin yleistyneet.

Rikostietoon perustuvissa järjestäytyntä rikollisuutta koskevissa tutkimuksissa on osoittautunut, että yritystoiminnan, sen laillisten rakenteiden ja henkilöstön hyödyntäminen kuuluu olennaisena osana suurimittaisten rikosten valmisteluun ja toteuttamiseen. Suunnitelmallisesti toimivat järjestäytyneet rikollisryhmät käyttävät henkilöturvallisuuden puutteita monin eri tavoin hyväkseen toiminnassaan. Henkilöturvallisuuden puutteiden kautta rikollisuus voi myös päästä tunkeutumaan syvälle yritystoiminnan rakenteisiin.²

² Järjestäytyneen rikollisuuden kyky käyttää hyväkseen laillista liiketoimintaa on tuotu esiin Europolin järjestäytyneen rikollisuuden tilanneraporteissa ja uhka-arvioissa on useina viime vuosina. Tutkimuksesta ks. esim. van de Bunt ja van der Schoot; Prevention of Organised Crime. A situational approach. WODC Onderzoek en beleid 215, 2003.

Useilla aloilla on kansainvälisesti havaittu, että henkilöstön tekemät tai henkilöstön myötävaikutuksella toteutetut rikokset ovat yleistyneet. Yritysten palvelukseen on myös hakeuduttu rikollisessa tarkoituksessa ja henkilökuntaa kiristetty tai painostettu osallistumaan rikolliseen toimintaan. Eri-tyisesti tietojärjestelmien ja maksuliikenteen parissa työskentelevien henkilöiden on todettu olevan riskialttiissa asemassa.

Joillakin toimialoilla on todettu, että ammattitaitoisesta työvoimasta joudutaan entistä useammin kilpailemaan. Ammattitaitoisen työvoiman niukkuutta on havaittu esimerkiksi kuljetusalalla, eikä henkilöiden taustaa voida tai haluta tarkistaa. Kuitenkin merkittävä osa esimerkiksi lastien anastuksesta on logistiikkaturvallisuuden asiantuntijoiden arvion mukaan toteutettu sisäpiiritietoon tukeutuen. Logistiseen ketjuun, esimerkiksi huolintaliikkeiden palvelukseen on hankkiutunut töihin rikollisten lähipiiriin kuuluvia henkilöitä. Logistiikkatoimintoihin pestautuneiden rikollisten henkilöiden hankkimaa tietoa käytetään hyväksi myös kuljetuspalvelujen asiakasyrityksiin kohdistuvissa rikoksissa.

Toimintayksiköiden ja -organisaatioiden suuri koko ja henkilöstön runsas liikkuvuus asettavat haasteita yrityksen turvallisuuden ylläpidolle. Rikollisuutta ja rikostorjuntaa koskevassa tutkimuksessa on eri yhteyksissä selvitetty sosiaalisen kontrollin merkitystä ja toteutumista muuttuvissa toimintaympäristöissä sekä sosiaalisen kontrollin tarjoamia mahdollisuuksia rikosten torjunnassa.³ Yhteisöjen koon kasvun ja ihmisten liikkuvuuden lisääntymisen on todettu murentavan aiempia, ihmisten jatkuvaan keskinäiseen vuorovaikutukseen ja tuntemukseen perustuvia kontrollin rakenteita.

2.1. Toimenpiteet

Väkivaltaan ja uhkailuihin on Keskuskauppakamarin ja Helsingin kauppakamarin vuonna 2005 toteuttaman yritysten rikosturvallisuusselvityksen mukaan yleensä varauduttu ennen kaikkea teknisin keinoin, suurimmilla yrityksillä on yleensä myös avainhenkilöiden varamiesjärjestelmä ja henkilötietojen suojaus on selvästi yleisempää kuin pienissä yrityksissä. Turvallisuuskoulutus jäi vähäiseksi erityisesti pienissä yrityksissä.

Väkivaltarikoksista koituvien henkilövahinkojen ehkäisemiseksi henkilökunnan koulutus ja huomiota kiinnittäminen yksin työskentelyn turvallisuuteen ovat merkittäviä tekijöitä. Myös suojamekanismeista tiedottaminen toimii ennalta estävästi.

Järjestäytynyt rikollisuus pyrkii toiminnassaan eri tavoin hyödyntämään laillista liiketoimintaa. Henkilöturvallisuuden toimintamallien kehittämistä ja omaksumista tulisi tukea ohjeistuksella ja koulutuksella kaikissa henkilöstöryhmissä.

Turvallisuusselvitykset ja muut taustaselvitykset ovat tärkeä henkilöstöturvallisuuden toteuttamisväline. Huumausainetestauksen merkitys kasvaa jatkuvasti sekä työturvallisuuden että rikostorjunnan kannalta. Turvallisuusselvitysmenettely on tarkoitettu vain valtakunnallisesti merkittävimpien ja turvallisuusselvityslain kannalta relevanttien yritysten avaintehtäviin rekrytoinnin tueksi. Suppean sovellettavuutensa vuoksi se ei sovi yleisesti käytettäväksi kaikissa yrityksissä.

---

³ Tutkimustradition kansainvälisesti tunnetuimpiin teoreetikoihin kuuluu David Garland, ks. esim. teoksensa *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*, University of Chicago Press 2002. Sosiaalisen kontrollin mahdollisuuksia rikosten torjunnassa on rikollisuutta koskevan tutkimuksen lisäksi pohdittu erityisesti mm. tietoturvallisuustutkimuksessa ja kaupunkitutkimuksessa.

Yritysten valvontajärjestelmien kehittäminen ja jatkuva seuranta ovat tärkeitä välineitä niin ulkopuolisten kuin oman henkilöstönkin rikollisen toiminnan torjunnassa. Rekrytoinnilla ja laajemmin henkilöstöpolitiikalla voidaan vaikuttaa merkittävästi yrityksen rikosturvallisuuteen.

Yhteisöjen koon kasvu ja ihmisten liikkuvuuden lisääntyminen ovat turvallisuusmenettelyjen kannalta tärkeitä toimintaympäristön tekijöitä. Kookkaissa työyksiköissä, joissa liikkuu runsaasti väkeä eri asioilla, rikosturvallisuuden ylläpitämistä voidaan tukea esimerkiksi yhteisten pelisääntöjen noudattamisella (henkilökunta- ja vierailijakorttien esilläpito ja tuntemattomien asian kysyminen).

Yhteistyökumppanien luotettavuus tulisi voida varmistaa mahdollisimman kattavasti. Alihankkijat toimivat usein yrityksen tiloissa ja saavat haltuunsa yritystä koskevaa luottamuksellista tietoa. Alihankinnan kansainvälisyys edellyttää, että yrityksiin kohdistuvan valvonnan mahdollisuuksia ei rajoiteta pelkästään kotivaltioon.

3. Toimitila- ja materiaaliturvallisuutta vaarantava rikollisuus

Toimipaikkoihin, työskentelyyn sekä materiaaliin kohdistuva rikollisuus

Viranomaisten tietoon tulleiden omaisuusrikosten määrä on ollut pitkään laskussa ja myös poliisille ilmoitettujen varkauksien ja murtovarkauksien määrät ovat pudonneet. Myös poliisin laskema omaisuusrikosten selvitysprosentti on noussut. Erityisesti poliisin tietoon tulleet liiketiloihin kohdistuneet murtovarkaudet ovat vähentyneet, vuosituhannen vaihteen noin 7 000:sta vuoden 2005 hieman yli 3 000:een. Myös maksetut murto- ja varkausvakuutuskorvaukset ovat vähentyneet. Niiden arvo oli vuonna 2005 hieman yli 20 miljoonaa euroa.

Keskuskauppakamarin ja Helsingin kauppakamarin yritysten rikosturvallisuusselvitykseen vastanneista yrityksistä joka kolmannelta oli varastettu työvälineitä tai laitteita, suurimmista joka toiselta ja rakennusalalla neljältä viidestä. Erityisesti työmaita on vaikea valvoa. Vastaajayrityksistä hiukan useampi kuin joka neljäs oli joutunut murtovarkauden kohteeksi, suurista joka toinen. Työväline- ja laitevarkaudet sekä murrot toimi- tai tuotantotiloihin olivat yleisimpiä rakennusalalla. Kaupan alalta saatujen tietojen mukaan liikemurroissa suurimmat vahingot syntyvät kaupan tiedon mukaan usein tekotavoista.

Ilkivallan kohteeksi joutui vuonna 2005 joka viides vastaajayritys, suurista kaksi viidestä. Ilkivaltaa kohdistui yleisimmin rakennusalan yrityksiin. Uudenmaan alueella toteutettujen kyselyjen vertailu osoitti, että ilkivalta oli huomattavasti lisääntynyt edellisestä vuodesta. Poliisille ilmoitettujen vahingontekotapausten määrä on niin ikään vähitellen lisääntynyt (2005-06 noin 50 000/vuosi).

Brittiläisen Retail Research -tutkimuslaitoksen mukaan Suomen kauppojen varkaushävikki kuuluu suurimpiin Euroopassa. Suomen Kaupan Liiton arvion mukaan varkaushävikin arvo on kaikkiaan jopa 400 miljoonaa euroa vuodessa eli 1,3 % arvonlisäverollisesta myynnistä. Myymälävarkaushävikin osuudeksi arvioidaan 1 %, sisäisen varkaushävikin osuudeksi 0,3 % myynnistä. Varkaushävikkiä estäviin toimiin arvioidaan käytettävän kaupan alalla 50-100 miljoonaa euroa vuosittain.

Myymälöihin kohdistuneiden varkaus- ja näpistysrikosten osuus kaikista poliisin tietoon tulleista varkausrikoksista ja niiden yrityksistä (törkeä varkaus, varkaus, näpistys) on tasaisesti noussut 1990-luvun lopun noin 30 prosentista vuoden 2006 tammi-elokuun 48 prosenttiin. Samalla kaikkien näiden varkausrikosten kokonaismäärä on kuitenkin laskenut noin 180 000:sta noin 160 000:een.

Myyvälöihin kohdistuneiksi kirjattujen varkausrikosten⁴ määrä on kohonnut alle 60 000:sta noin 70 000:een.

Myyvälävarkaudet ovat kaupan tietojen mukaan useiden eri tekijäryhmien rikollisuutta. Mukana on ensikertalaisia, tilaisuuden tullen anastavia, päihde- ja muita ongelmaisia, hädänalaisia, huumeidenkäyttäjiä sekä ammattimaisesti varastavia henkilöitä ja ryhmiä. Tekijäryhmissä on eri yhteiskuntaryhmiin kuuluvia henkilöitä. Ensikertalaisten joukossa erottuvat nuoret henkilöt, ja tilaisuuden tullessa varastavat myös varakkaat. Narkomaanien, parien tai ryhmien ja ulkomaalaisten varkaudet ja murto- ja varkaudet liittyvät usein organisoituun rikollisuuteen, joka on rikostiedustelutietojen mukaan tyypillisesti kohdistettua, tilauksiin perustuvaa rikollisuutta.

Anastettavaksi valitaan varsinkin suhteellisen kalliita, haluttuja ja pienikokoisia tuotteita, jotka on helppo myydä edelleen. Myös tuotteiden turvaton sijoittelu myymälässä nostaa varkausriskiä.

Suomalaisiin tavarataloihin ja erikoismyyvälöihin kohdistuu myös ammattimaista, ulkomailta johdettua järjestäytyntä rikollisuutta. Poliisin tietojen mukaan tietyt Virossa ja Venäjällä vaikuttavat rikollisryhmät tekevät toimeksiantajan tilauksesta omaisuusrikoksia Suomessa. Poliisin tiedossa on myös useita suomalaisia, omaisuusrikollisuutta harjoittavia järjestäytyneitä rikollisryhmiä, jotka toimivat järjestelmällisesti ja suunnitellusti ja kykenevät hyötymään pienistäkin kohteista. Tällaisen rikoksen uhriksi joutuminen voi kaupan arvion mukaan olla pienille toimijoille myös kohtalokasta. Sekä suomalaiset että ulkomaalaiset ammattirikolliset kykenevät käyttämään taitavasti yhä uusia teknisiä ratkaisuja turvajärjestelmien ohittamiseksi, hankkimaan yksityiskohtaista taustatietoa kohteistaan ja toteuttamaan rikokset ammattitaitoisesti.

Tilauksesta toimivat virolaiset ja vironvenäläiset rikolliset ovat Viron keskusrikospoliisin mukaan kokeneita omaisuusrikollisuuden moniammatillaisia, joiden rikolliseen toimintaan kuuluu törkeitä aseellisia ryöstöjä, murto- ja varkaudet asuntoihin, liiketiloihin ja varastoihin sekä ajoneuvoihin kohdistuvia varkaussarjoja.

Arvo-omaisuuteen kohdistuneiden ryöstöjen määrä on pysynyt Suomessa alhaisena. Arvo-omaisuuteen kohdistuvissa törkeissä rikoksissa on kuitenkin havaittavissa kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttama kasvusuuntaus, sillä ulkomaalaisten tekemät arvo-omaisuuden ryöstöt ja murto- ja varkaudet ovat lisääntyneet. Viime ja kuluvan vuoden aikana tehty muun muassa törkeitä kultasepäntuotteen ryöstöt on rikostutkinnassa todettu Virossa tulleiden tilausrikollisten tekemiksi. Suunnitelmallisia murto- ja varkaudet ovat tehneet ennen kaikkea Liettuasta saapuneet rikolliset.

Viron keskusrikospoliisi on arvioinut, että Suomi on virolaisille ryöstö- ja varkausrikollisuuden ammattilaisille suotuisa kohde. Virolaisen mittapuun mukaan Suomessa langetetut tuomiot ovat lyhyitä ja ensikertalaisina tuomitut kärsivät ehdottomasta vankeusrangaistuksesta käytännössä vain puolet. Suomessa arvotavaraa myyvissä liikkeissä omaisuusrikokset voidaan lisäksi toteuttaa suhteellisen helposti, koska monissa liikkeissä turvallisuusratkaisut ovat jääneet puutteellisiksi. Lisäksi Suomessa asuu Virossa lähtöisin olevia ammattirikollisia tai ryöstäjien tuntemia tukihenkilöitä, jotka pystyvät hankkimaan sekä ryöstöön osallistuneiden majapaikoiksi että ryöstetyn omaisuuden säilyttämiseen sopivia piiloasuntoja.

On ennakoitavissa, että lähialueilta ja erityisesti Baltian maista johdettu varkaus-, murto- ja ryöstörikollisuus vahvistuu entisestään. Omaisuusrikollisuuden ammattilaisia on Baltian maissa erittäin

⁴ Luku ei sisällä välttämättä kaikkia poliisin tietoon tulleita myymälävarkauksia, koska teontaranne ei välttämättä tule kaikissa tapauksissa kirjatuksi. Teontaranne on rikosilmoituksen kirjaukseen liitettävä esimerkiksi rikoksen tekotapa tai muuta ominaisuutta kuvaava lisätieto, jonka perusteella tapaukset voidaan poimia tarvittaessa esiin.

helposti värvättävissä rikollisorganisaatioiden käyttöön. Schengenin alueeseen liittyminen (2008) vahvistaa erityisesti Baltian maissa vakituisesti asuvien Venäjän kansalaisuuden omaavien ammattirikollisten rajat ylittävää liikkumista.

Samalla kun anastusvahingoista maksettujen vakuutuskorvausten kokonaisarvo on pysynyt melko kohtuullisena, palovahinkokorvausten arvo on viime kymmenen vuoden aikana noussut noin 80 miljoonasta eurosta liki 140 miljoonaan euroon. Erityisen huolestuttavaa on suurpalovahinkojen huomattava sekä lukumääräinen että euromääräinen kasvu, joka on ollut havaittavissa erityisesti vuonna 2006. Kun suurpalovahinkoja korvattiin vuonna 2005 alle 50 miljoonalla eurolla, jo tammiheinäkuussa 2006 niitä oli korvattu 88 miljoonalla eurolla. Viranomaisille ilmoitettujen tuhotöiden määrässä ei ole kuitenkaan havaittavissa erityistä kasvua, vaikka kehityksen on julkisuudessakin arveltu johtuvan tuhopolttojen lisääntymisestä. Poliisille ilmoitettujen tuhotyörikosten kokonaismäärä (2005-06 noin 500-600/vuosi) on ollut viime vuosina laskussa.

Palovahingot ovat sattuneet kohteissa, joissa ei ole ollut riittäviä resursseja palon havaitsemiseen ajoissa eikä oikea-aikaiseen alkusammutukseen. Palo on useimmissa tapauksissa kehittynyt hyvin nopeasti suurpaloksi, jolloin pelastuslaitoksen resurssit eivät ole riittäneet palon taltuttamiseen. Suurpalojen (vahingot yli 200.000 €) osuus on koko palovahinkojen korvausmenosta huomattava, noin sata suurpaloa vuosittain aiheuttaa lähes 90 % korvausmenosta.

3.1. Toimenpiteet

Kaupan alan rikoshävikki on arvioitu suureksi ja myymälöihin kohdistuvien omaisuusrikosten osuus kaikista omaisuusrikoksista on pitkään kasvanut. Myymälöissä on tarjolla runsaasti haluttua omaisuutta ja rikoksia estävät tai valvovat mekanismit ovat usein verraten heikkoja ja kalliiksi koetuja. Myös motivoituneita rikoksentekejiä on runsaasti.

Käytössä olevien rikosentorjuntatoimenpiteiden kirjo on kaupan alalla moninainen ja ilmeisen irrallaan muusta toiminnasta. On mahdollista, että rikosentorjunnan tarpeita ei ole riittävästi priorisoitu osaksi kaupan toimintatapoja. Kaupan alalla tulisi arvioida rikoskustannusten merkitystä ja ryhtyä toimiin turvallisuusjohtamisen vahvistamiseksi. Saatavissa olevaa turvallisuustietoa ja –asiantuntemusta tulisi hyödyntää rikosentorjuntaa tukevien yhteisten toimintatapojen tunnistamiseksi ja omaksumiseksi.

Erityistä huomiota tulisi kiinnittää törkeän ammattimaisen omaisuusrikollisuuden leviämisen- ja toimintamahdollisuuksien vähentämiseen. Tämä kasvava rikollisuus on kansainvälistä ja järjestäytyntä, ja sillä on valmiudet kovaan väkivaltaan ja systemaattiseen kohteittensa etukäteistiedusteluun. Toiminnan etenemisen estäminen edellyttää laajaa eri tahojen yhteistyötä sekä monipuolisia ja systemaattisia toimia.

Henkilöturvallisuus tukee myös toimitila- ja materiaaliturvallisuutta. Henkilöstön kulkuluvat soveltuvat hyvin asiattoman liikkumisen estämiseen ja hävikin vähentämiseen.

Toimitilaturvallisuus vaikuttaa olennaisesti myös muihin rikosturvallisuuden osa-alueisiin. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää turvallisuuden eri osa-alueisiin kuuluvien toimenpiteiden kokonaisuuden hallintaan. Tämä edellyttää suunnittelua ja eri turvallisuustoimenpiteiden vaikuttavuuden arviointia. Omaisuuden ja tietojen suojaamisen toimintatavat tulisi sisällyttää myös yhteistyösopimuksiin.

Tekniset turvajärjestelyt ovat etenkin suurissa yrityksissä tehokkaita. Keskimäärin vain noin 0,2 prosenttia kiinteistön koko elinkaaren kustannuksista koituu turvatekniikasta ja kiinteistöautomaatiojärjestelmistä.⁵ Kiinteistöprosessien kokonaisvaltaista hallintaa tukevan kiinteistöjärjestelmien integraation lisääntyminen voi tuoda uutta tehoa myös kohdevalvontaan. Vuokrakiinteistöjen käyttö kuitenkin vaikeuttaa integraation toteuttamista ja sen etujen hyödyntämistä.

Keskuskauppakamarin ja Helsingin kauppakamarin yritysten rikosturvallisuusselvityksen vastaajista 85 %:lla oli käytössään rikoshälytysjärjestelmä. Vartiointia ja kulunvalvontaa käytti vähintään kaksi kolmesta yrityksestä, mutta kulunvalvontaa toteutettiin usein puutteellisesti. Lähes puolet yrityksistä käytti myös videovalvontaa, josta on usein apua myös rikostapahtumien selvittämisessä. Lisähuomiota tulisi kiinnittää muun muassa valvontajärjestelmien testaukseen, tilojen eriyttämiseen ja vierailujen ohjeistukseen.

Palovahinkojen torjumiseksi vakuutusalan tavoitteena on, että vakuutettujen kohteiden suojaustasoa nostetaan paloriskiä vastaavalle tasolle tulospaineista huolimatta. Asenne tulipalojen torjuntaa kohtaan on saatava nykyistä suopeammaksi. Palonsyiden selvittäminen tukee vakuutettujen kohteiden paloturvallisuuden kohottamista. Palonsyiden tutkinnan tehostamismahdollisuuksia tulisi selvittää. Suojeluohjeet, onnettomuuksien, vahinkojen ja vaaratilanteiden varalta laadittava pelastussuunnitelma, turvallisuussuunnitelma rikollisen toiminnan torjumiseksi sekä näihin liittyvät käytännön toimenpiteet ovat hyviä työkaluja palontorjunnan ongelmakohteiden hallinnassa.

4. Tietoturvaluutta vaarantava rikollisuus

Yrityksen ja asiakkaan tietoihin kohdistuva rikollisuus

Tietoverkkorikollisuus uhkaa yritysten tietopääomaa ja toimintaa. Verkossa rikoksen toteuttamisen kynnyks on usein alhaisempi kuin reaali maailmassa, kiinnijäännin riski on olennaisesti pienempi ja toteutus on usein sekä helpompaa että halvempaa. Silti tietoturvaluusmenettely on yleisesti toteutettu epätarkoituksenmukaisesti.

Tietoverkossa yrityksiä uhkaavat 1) satunnaisesti kohdistuvat hyökkäykset, joissa tekijä hakee lähinnä anonyymiä resurssia, ja 2) kohdistetut hyökkäykset, jotka uhkaavat yritysten tietopääomaa.

Satunnaisesti kohdistuvat hyökkäykset ovat se massailmiö, josta puhutaan julkisuudessa. Ne toteutetaan automatisoidusti haittaohjelmilla. Kohteeksi valikoituu satunnaisesti mikä tahansa laite, jossa on sopiva ohjelmistohaavoittuvuus. Hyökkääjä ei tällöin hae yrityksen tietoa vaan resursseja. Vaikka uhka ei ensisijaisesti kohdistu yrityksen tietoaaineistoon, koneilta voidaan kerätä joko tiedostoja tai näppäinpainalluksia. Aggressiivisesti leviävät haittaohjelmat aiheuttavat resurssikuormitusta. Haittaohjelman leviäminen yrityksestä heikentää yrityksen tietoturvaluusstoiminnan uskottavuutta.

Kohdistetut hyökkäykset ovat yrityksen häiriöttömän toiminnan kannalta vakavin tietoturvaluusuhka. Tiettyyn yritykseen kohdistetut hyökkäykset ovat erityisen hankalia torjua, koska niitä ei tehdä tunnetuilla haittaohjelmilla. Hyökkäyksen kohteena voi olla yrityksen tietopääoma ja tarkoitukseksi tiedon varastaminen tai muuttaminen. Tarkoituksena voi olla myös yrityksen verkkopalvelun toiminnan estäminen.

⁵ Turvaluus-lehti 1/2006, s. 15.

Keskuskauppakamarin ja Helsingin kauppakamarin yritysten rikosturvallisuusselvitykseen vuonna 2005 vastanneista yrityksistä 55 % tiesi joutuneensa jonkin tietoturvaloukkauksen kohteeksi. Joka kymmenes yritys oli joutunut luvattoman tiedonhankinnan kohteeksi, yleensä pienet useimmin kuin suuret. Joka viides yritys ei kuitenkaan tiennyt oliko tällaista tapahtunut. Tietoturvallisuuden loukkauksista kysyttäessä saatiin muutenkin runsaasti ei osaa sanoa -vastauksia. Joka 20. yritys tiesi joutuneensa tietomurron kohteeksi, ja yli kolmannes oli havainnut luvattomia yrityksiä tunkeutua yrityksen tietoverkkoon.

Tietotekniikkarikosten määrän kehityksestä ei ole saatavissa ajankohtaista rikostilastotietoa. Satunnaisten hyökkäysten esiintymisestä saadaan jonkin verran tietoa Viestintäviraston CERT_FI -yksikön keräämistä tilastoista. CERT-FI -yksikön saamien yhteydenottojen kasvu taittui vuonna 2005. Yhteydenottojen määrät ovat kuitenkin voimakkaasti lisääntyneet vuoden loppua kohti (ks liite).

Haavoittuvuusilmoitusten määrä on nelinkertaistunut vuoteen 2004 verrattuna. Monimutkaistuneet ohjelmistot ja tietojärjestelmät johtavat haavoittuvuusmahdollisuuksien lisääntymiseen. Hyökkäykset perustuvat suurelta osin siihen, että haavoittuvuuksia etsitään ja hyödynnetään entistä laajemmin.

Tietoturvaahaavoittuvuuksien järjestelmällinen haku erityisellä skannausohjelmalla on varsin yksinkertainen ja helposti havaittava tapa pyrkiä löytämään järjestelmän heikkouksia. Sen havaitseminen on helppoa, ja myös ilmoitusten määrä on laskenut.

Haittaohjelmien käyttö on huomattavasti tehokkaampaa ja niitä koskevien ilmoitusten määrä on pysynyt suurena. Haittaohjelmia uitetaan järjestelmään sen tunnettuja haavoittuvuuksia hyödyntäen ja järjestelmän suojaus yritetään murtaa sisältäpäin.

Tietomurtoilmoitusten määrä on kasvanut puolitoistakertaiseksi. Kasvu voi olla suurelta osin seurausta ilmoitusaktiivisuuden lisääntymisestä.

Ihmisten hyväuskoisuutta väärinkäytöstarkoituksessa hyväksikäyttävä ns. social engineering -toiminta on lisääntymässä. Sitä koskevia CERT-FI-yhteydenottoja on saatu kuluneen vuoden aikana huomattavasti entistä enemmän. Muualla Euroopassa on jo jonkin aikaa ollut havaittavissa social engineering -toiminnan lisääntymistä. Erityisesti tietotekniikkahenkilöstöllä on usein hyviä mahdollisuuksia päästä käsiksi hyödyllisiin tietoihin ja se tekee heistä houkuttelevan kohteen.

Tietoturvallisuuden huomattaviin haasteisiin kuuluu lähtevän työntekijän tiedonkopiointin ehkäiseminen. Kopioinnin kautta tietoa voi siirtyä myös muulta kuin työntekijän omalta vastuualueelta. Lähes joka viidennessä yrityksessä tiedonkopiointia oli Keskuskauppakamarin ja Helsingin kauppakamarin yritysten rikosturvallisuusselvityksen mukaan ilmennyt, mutta joka neljäs yritys ei tiennyt, oliko tietoa kopioitu. Myös luottamuksellisen tiedon kertominen ja asiakirjojen luovuttaminen arvioitiin melko yleiseksi, mutta sitä on vaikea todeta. Tutkimukseen vastanneiden yritysten mukaan tiedostoja jonkin verran myös tuhotaan tahallisesti, muutetaan tai väärennetään.

Laiton tiedonhankinta kohdistuu Suomessa suojelupoliisin mukaan ennen kaikkea korkean teknologian sektorilla tiedon käsittelyyn ja viestintään, biotieteisiin ja lääketieteeseen, energian tuotantoon sekä uusiin materiaaleihin. Useille aloille sopiva teknologia herättää erityistä kiinnostusta.

Verkkopalveluita tarjoavat yritykset voivat joutua osallisiksi rikoksiin, joissa vahinko kohdistuu yrityksen asiakkaisiin tai muihin sivullisiin. Aiheutuneet kustannukset tulevat koko maksuvälinejärjestelmän kannettaviksi ja rapauttavat yleisön luottamusta verkkopalveluihin. Elinkeinoelämän ja viranomaistahojen jatkuva yhteistyö ja toimintojen edelleen kehittäminen häiriöitä paremmin kestäviksi ovat keskeisiä keinoja turvallisuuden parantamiseksi.

Suomi on hyvän turvallisuuskulttuurin ansiosta toistaiseksi onnistunut torjumaan verkkopalveluihin kohdistuvaa rikollisuutta, joka on Keski-Euroopassa ja USA:ssa aiheuttanut huomattavia tappioita. Vaikka asiakaspalvelun siirtyminen verkkopankkeihin on ehkä entisestään lisääntynyt ja korttien määrän kasvu on huomattavaa, esimerkiksi pankkien asiakashäiriömerkinnät ovat tästä huolimatta merkittävästi vähentyneet.

Rikostiedustelutietojen mukaan verkossa toimii useita järjestäytyneitä kansainvälisiä rikollisryhmiä, jotka tavoittelevat helposti rahaksi muutettavaa tieto-omaisuutta, kuten luottokorttitietoja tai verkkopalveluiden käyttäjätunnuksia. Tällaisessa massailmiössä rikolliset pyrkivät aina iskemään heikoimpaan kohtaan. Ensi vaiheessa luottokorttinumeroita kaapattiin salaamattomista maksutoimeksiannoista tai heikoimmin suojattujen yhdysvaltalaisen verkkokauppojen tietokannoista. Palvelinten suojausten parannuttua rikolliset ovat kohdistaneet toimintaansa asiakkaiden koneisiin, joiden suojaus on yleensä yrityksissä vallitsevaa tasoa selvästi heikompi.

Tällä hetkellä tietoa kerätään automatisoidusti haavoittuviin työasemiin satunnaisesti kohdistuvilla haittaohjelmilla, jotka keräävät esimerkiksi koneen oikean haltijan näppäinpainalluksia tai etsivät tietoja työaseman levyiltä.

Vaikka suomalaiset verkkopalvelut eivät ole olleet tunnusten keruun ensisijaisena kohteena, suomalaisia työasemia on joutunut tietoa keräävän haittaohjelman uhriksi. Viestintäviraston arvion mukaan Suomessa on jatkuvasti 1 000 - 5 000 tietokonetta, jotka rikolliset ovat kaapanneet etäohjattuihin verkkoihin.

Maailmalla on tavattu kiristyskiä, joissa internet-palvelun toiminta on estetty hajautetulla palvelunestohyökkäyksellä. Toistaiseksi tällainen toiminta on kohdistunut vedonlyöntipalveluihin tai harmaaseen talouteen. Myös ”suojelurahoja” maksavista pankkiliikkeistä liikkuu huhuja. Suojelurahojen kiristys kohdistuu todennäköisesti palveluihin, jotka eivät kestä täyttä päivänvaloa. Nämä ilmiöt ovat kuitenkin jäämässä marginaalisiksi, koska niiden tarjoamat ansaitsemismahdollisuudet ovat pienemmät kuin kerätessä tietoa suurilta asiakasmassoilta. Lisäksi kiinnijäämisriski on niissä suurempi ja palvelunestohyökkäykset vaikeuttavat myös rikollisten oman infrastruktuurin käyttöä.

4.1. Toimenpiteet

Kohdistetuilta hyökkäyksiltä suojautumisessa keskeistä on informaation kulun hallinta. Tietoverkkorikoksen onnistuminen edellyttää haavoittuvuutta tiedon käsittelyprosessissa – joko teknistä haavoittuvuutta ohjelmistoissa tai toimintakäytäntöjen haavoittuvuutta. Yrityksen on tunnettava järjestelmänsä normaalitila, tiedettävä missä on olennaista tietoa sekä missä on haavoittuvuuksia. Riittävän suojan toteutumisessa on tällä hetkellä kolme haastetta:

- 1) lainsäädännön rajoitukset yritysten tietopääoman suojaamiselle, 2) oikea uhkatietoisuus, ja 3) oikea tilannetieto.

Lainsäädännön rajoitukset

Yritys voi sähköisen viestinnän tietosuojalain (SVTSL) puitteissa käyttää tunnistamistietoja selvittääkseen ulkopuolisen yritysvakoojan aiheuttamaa tietoturvapoikkeamaa. Tilanne on hankalampi, jos epäily kohdistuu omaan työntekijään.

Tällä hetkellä yritys ei voi selvittää viestinnän tunnistamistiedoista yrityssalaisuuden lähettäjä. Erityisen ongelmalliseksi tilanteen tekee se, että rikoksen uhriksi joutunut yritys ei voi luovuttaa poliisille rikoksen selvittämiseksi välttämättömiä tunnistetietoja, vaan SVTSL:n mukaan poliisin tulee hakea tuomioistuimelta televalvontalupa todistusaineiston vastaanottamiseksi. Televalvontalupaa ei kuitenkaan voi saada, jos kyse on yrityssalaisuusrikoksesta. Säännösten selkiyttäminen on valmisteilla liikenne- ja viestintäministeri Huovisen asettamassa SVTSL-työryhmässä huhtikuun alkuun 2007 mennessä.

Oikea uhkatietoisuus

Järkevä tietoriskien hallinta edellyttää oikeaa uhkatietoisuutta. Yksittäisten tietoturvaluokkien merkitys on ylikorostunut, ja yritysten on hankala tehdä realistista uhka- ja vaikuttavuusarviota.

Tietoturvaongelmista keskeisimpinä pidetään usein viruksia, jotka käytännössä toimivat tiirikoiden tapaan. Julkisuudessa huomion kohteena ovat uudet haittaohjelmat, vaikka todellinen uhka ovat ne haavoittuvuudet, jotka ylipäättään mahdollistavat hyökkäykset.

Tietoverkkouhkia ei tule nähdä yksinomaan sisäverkon ulkopuolisina ongelmina. Kohdistetun hyökkäyksen voi toteuttaa myös palomuurin sallimilla liikennekäytännöillä sisäverkkoon ujutettu tunnistamaton haittaohjelma tai oma työntekijä. Esimerkiksi salassapitosopimuksilla voidaan ehkäistä yrityssalaisuuksien paljastumista. Henkilöstöpolitiikkaan ja työntekijöiden sitouttamiseen tulee kiinnittää huomiota niin, että osapuolten keskinäinen lojaalisuus säilyy myös työsuhteen päättyessä.

Yritysten tulisi kiinnittää erityistä huomiota tietoturvaluokkeen varsinkin tieteellis-teknis-taloudellista laitonta tiedonhankintaa ja teollisuusvakoilua vastaan. Arkaluontoista tietoa käsittelevien yritysten ja organisaatioiden tulisi tiedostaa, että hyvin rahoitettujen ja ammattimaisesti toteutettujen hyökkäysten torjuminen edellyttää esimerkiksi tavanomaista virustorjuntaa korkeatasoisempia tietoturvaluokkeustoimenpiteitä.

Tietorikollisuusuhkien seuraava kehitysvaihe tuo mukanaan erityisesti uusia asiakkaisiin kohdistuvia hyökkäystapoja.

Keski-Euroopassa ja USA:ssa verkkopalveluiden tarjoajat ovat alkaneet ottaa käyttöön Suomessa jo kauan käytettyjä turvatekniikoita. Seuraavassa kehitysvaiheessa on odotettavissa uusia hyökkäystapoja, jotka saattavat toimia täälläkin. Rikollisen suorittaman transaktion erottaminen laillisesta toimenpiteestä vaikeutuu. Uhkien kohteena ovat ennen kaikkea asiakkaiden hallussa olevat laitteet, joiden turvakuuroluokkeeseen yritys ei olennaisesti voi vaikuttaa. Vahinkojen välttäminen vaatii eri toimijoiden laajaa yhteistyötä.

Tilannetieto

Rikosuhkaa torjutaan toteuttamalla yrityksen tietoturvaluokkeiden mukaisia käytännön toimenpiteitä. Yrityksen tulee tuntea järjestelmänsä ja tiedonkäsittelykulttuurin todellinen tilanne, ja se tulisi tarkastaa säännöllisesti. Tarkastelussa tulee ottaa huomioon kaikki tieto- ja viestintävälineet.

Erityinen haaste tilannekuvan luomiselle ovat tietohallintopalveluiden ulkoistamisen pitkät alihankintaketjut. Ulkoistamissopimukset eivät aina salli palveluiden toteutuksen auditointia, vaan lähinnä vain ulkoistamispalveluiden tarjoajan tietoturvaperiaatteiden tarkastelun.

Tietorikosten uhkien torjunnassa ei pidä keskittyä vain tekniikkaan. Ihmisten rooli on tietoturvallisuudessa erityisen tärkeä. Sen kautta syntyy tiedonkäsittelyn toimintatapojen turvallisuus, jota voidaan vahvistaa kouluttamalla henkilöstö tiedon oikeaan käsittelyyn. Turvallisuustietoisuuden lisääminen kaikissa henkilöstöryhmissä on hyvä tapa torjua laitonta tiedonkeruuta. Mikäli ilmiöitä ja niiden toteuttamistapoja ei tunneta, torjuminen on vaikeaa.

Keskuskauppakamarin ja Helsingin kauppakamarin yritysten rikosturvallisuusselvityksen mukaan vain noin puolet yrityksistä oli kouluttanut henkilöstönsä luottamuksellisten tai yrityssalaisten tietojen käsittelyyn, ja vain hieman yli kolmannes yrityksistä oli laatinut näiden käsittelyä koskevat ohjeet. Tilanne on huolestuttava, koska lähes kaikilla yrityksillä on jotain liiketoiminnan kannalta olennaista salassa pidettävää tietoa. Yrityksen tietoturvallisuutta koskevaa tilannetietoisuutta, tietoturvamenettelyjen käytännön toteutusta ja tietoturvallisuuskoulutusta tukevaa ohjeistusta ja aineistoa tulisi kehittää.

5. Tuotantoa ja toimintaa vaarantava rikollisuus

Tuotantoon ja toimintaan, kuten logistiikkaan, maksuliikenteeseen, taloushallintoon sekä alihankinta- ja sopimusjärjestelyihin liittyvä rikollisuus, terrorismi ja aktivistitoimintaan liittyvä rikollisuus

5.1. Tuotantoon ja toimintaan kohdistuva rikollisuus

5.1.1. Logistiikkatoimintoihin kohdistuva rikollisuus

Logistiikkatoimintoihin kohdistuu monimuotoista ja mitoiltaan erilaista omaisuusrikollisuutta pienistä, monesti myös sarjoina toteutetuista varkaustapauksista suuriin kertaluontoisiin joko tavaraerään, ajoneuvoon ja lastiin tai kalustoon kohdistuviin anastusrikoksiin. Murtautumalla tehtyjä rikoksia kohdistuu sekä ajoneuvoihin että terminaaleihin. Suomalaisyriyten hoitamiin kuljetuksiin⁶ kohdistuneita ryöstöjä on tapahtunut toistaiseksi ennen kaikkea eräissä Länsi-Euroopan maissa ja Venäjällä. Näissä tapauksissa myös kuljettaja on joutunut väkivallan kohteeksi. Ryöstöt on toteutettu erittäin suunnitelmallisesti. Itse kuljetusliiketoiminta kärsii myös petosrikollisuudesta johtuvia tappioita.

Huomattava ja jatkuvasti kasvava osa logistiikka-alaan kohdistuvista omaisuusrikoksista on ammattimaista tai järjestäytyntä rikollisuutta. Teot toteutetaan suunnitelmallisesti ja ammattitaitoisesti, logistiikan toimintaympäristöä järjestelmällisesti hyödyntäen ja tarvittaessa väkivaltaisain keinoin. Sekä kaluston turvallisuuden parantaminen että arvokkaat kohteet vahvistavat henkilökuntaan kohdistuvaa väkivallan uhkaa. Logistiikka-alalla rikollisuuden kehityssuuntaa Euroopassa pidetään huolestuttavana: "mikäli tilanne jatkuu samansuuntaisena, olemme muutaman vuoden kuluttua todella vaikeuksissa."

⁶ Maantiekuljetuksiin kohdistuneista rikoksista tarkemmin Kivistö (2003).

5.1.2. Petosrikollisuus

Petosrikollisuus on ilmiönä hyvin monimuotoinen, ja siitä on saatavissa verraten niukasti eriteltyä tilannetietoa. Yrityksiä koskevaa petosrikollisuutta tarkastellaan tutkimuksissa ja selvityksissä merkittävältä osin myös talousrikollisuuteen kuuluvana ilmiönä.

Pankkien rikostappiot nousivat vuonna 2005 merkittävästi verrattuna muutamaa aiempaan vuoteen. Suurimmat tappiot syntyivät korttitoiminnassa (1,5 miljoonaa euroa) sekä petosrikoksista (2 miljoonaa euroa). Viime aikoina ulkomaalaiset rikollisryhmät ovat Suomessakin onnistuneet kopiomaan yksittäisten maksukorttien tietoja pankkiautomaattiin liittämällä lisälaitteella. Tekijät on miltei aina saatu kiinni. Korttitoiminnan volyyymiin suhteutettuna menetykset ovat kokonaisuudessaan melko pieniä.

Vakuutusyhtiöihin kohdistuvat petosrikokset aiheuttavat joka vuosi 100-200 miljoonan euron menetykset yhtiöille ja nostavat asiakkaiden kustannuksia. Vakuutusyhtiöt torjuvat näitä rikoksia tehokkaasti sekä rajoittamaan vakuutuksenottajille aiheutuvaa vahinkoa. Vakuutuspetosten tekotavat ovat mitä moninaisimmat silmälaseista kiinteistöihin. Yleisin tekotapa on vahingon määrän ja laadun liioittelu. Petosrikoksia kohdistuu yhtä hyvin henkilö- kuin yritysvakuuttamiseenkin. Lisäksi muun muassa keskeytysvakuutuksia käytetään hyväksi huijauksissa.

Vakuutusyhtiöt ilmoittavat petoksista poliisille harvoin. Poliisilla oli tutkittavana vuonna 2005 vain alle 200 vakuutusalaan kohdistuvaa petostapausta. Samaan aikaan vakuutustutkijoilla oli tutkittavana lähes 3000 epäselvää vahinkotapausta.

Kauppaan kohdistuu huomattava määrä myös petoksia ja maksuvälinepetoksia. Ne ovat kaupan tietojen mukaan selvästi yleisempiä etäkaupassa kuin myymälöissä. Tapauksesta riippuen menetykset voivat olla myös varsin suuria. Kauppaan kohdistuvassa petosrikollisuudessa ammattimaisesti toimivien tekijöiden ja järjestäytyneen rikollisuuden merkitys on huomattava. Nämä tahot käyttävät petosrikoksissa hyväkseen myös yrityksiä ja bulvaaneja.

Myös väärennetyn rahan levitys on euroon siirtymisen myötä lisääntynyt Suomessa huomattavasti. Rikostiedustelutietojen mukaan eräistä Itä-Euroopan maista, erityisesti Virossa, Venäjältä, Bulgariasta ja Liettuasta peräisin olevat rikollisryhmät levittävät väärennettyjä euroja sekä Suomessa että laajasti eri puolilla Eurooppaa.

5.1.3. Taloudellinen ja yhteistyökumppanien rikollisuus

Tehdyissä selvityksissä on saatu tuloksia, joiden mukaan yritysjohtajat pitävät talousrikollisuuden ja harmaan talouden aiheuttamia haittavaikutuksia ja kustannuksia merkittävänä uhkana liiketoiminnalle. Suurimpina haittavaikutuksina on pidetty yhteiskuntamoraalia murentavaa vaikutusta, kilpailua vääristäviä vaikutuksia, yhteiskunnalle koituvia menetyksiä ja menetyksiä liikeyrityksille.

Vuonna 2001 tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että 70 % suomalaisista yrityksistä oli joutunut talousrikoksen tai sen yrityksen kohteeksi viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana. Lähes kolmannes vuonna 2000 haastatelluista vantaalaisyrityksistä oli tehnyt havaintoja organisoidusta kansainvälisestä talousrikollisuudesta. Ulkomaantoimintaa harjoittavat yritykset joutuvat talousrikoksen kohteeksi pelkästään kotimaassa toimivia selvästi useammin. Vuonna 2001 toteutetussa tutkimuksessa

laskettiin, että suomalaiset yritykset kärsivät talousrikoksista vuosittain vähintään noin 690 miljoonan euron vahingot.⁷

Yritykset ilmoittavat selvitysten mukaan enintään vain noin joka kolmannelta talousrikoksesta poliisille. Ilmoittamisaktiivisuuteen vaikuttavat erityisesti näytön vaikeus, epävarmuus siitä onko kyseessä rikos, ilmoittamisen kokeminen hyödyttömäksi ja resurssien puute mutta myös maineen, asiakkaiden tai toimiluvan menettämisen tai rikoksentekijän vastatoimien pelko tai ilmoittamisen kokeminen sopimattomaksi.⁸

Yleisimpiä yrityksiin kohdistuneita talousrikoksia ovat selvitysten mukaan liike- ja asiakassuhteen pettämiseen liittyvät rikokset. Eniten esiintyy etumaksumenettelyyn liittyviä rikoksia, joissa yrityksiltä pyritään saamaan rahaa myöhemmin toimitettavaksi luvattua toimitusta, esimerkiksi edullista lainaa vastaan. Yleisiä ovat myös luotto-, osamaksu- ja tilauspetokset, velallisen rikokset sekä telemarkkinointi-, postimyynti- ja rahankeräyspetokset. Keskeisiä ovat myös immateriaalioikeuksiin ja kilpailutilanteisiin liittyvät rikokset.⁹ Henkilökuntaa on ollut takana erityisesti tietorikoksissa ja yritysvakoilussa, liikeyhteistyön velallisen rikoksissa sekä yritysvakoilu- ja tekijänoikeusrikoksissa, kilpailijoita niin ikään yritysvakoilu-, tekijänoikeus- ja tietorikoksissa, asiakkaita petoksissa, velallisen rikoksissa ja myös tekijänoikeusrikoksissa, ja ulkopuolisia tahoja etumaksupetoksissa ja tietorikoksissa.¹⁰

Pimeä työvoima ja sen osuus laillisesta työvoimasta ovat hankalasti määriteltäviä ja arvioitavia asioita, mutta eri selvityksissä pimeää työvoimaa on todettu käytettävän varsin yleisesti. Yrityksissä pimeän työvoiman käyttöä pidetään myös yhtenä kilpailukyvyllä haitallisimmista rikollisuusilmiöistä¹¹. Sekä koti- että ulkomaisen pimeän työn määrän on vuonna 2005 arvioitu¹² olevan talonrakennuksessa noin 20 000 henkilötyövuotta. Koko pimeän työnteon määrä voidaan keskusrikospoliisin pimeän ulkomaisen työvoiman yksikön tekemien tarkastusten, esitutkinnassa olleiden ja olevien juttujen sekä vihjetiedon ja yhteistyötahoilta saatujen tietojen perusteella arvioida noin kaksinkertaiseksi. Pimeän työnteon yhteydessä voi esiintyä myös ihmiskaupparikoksia sekä kiskonnan tapaista työsyöjintää ja muita ihmiskaupan kaltaisia rikoksia.

Ulkomaisten työntekijöiden joukossa Suomeen tulee pimeää työvoimaa erityisesti Baltian maista, eniten Virossa. Muiden uusien EU-maiden, erityisesti Liettuan ja Puolan osuus Suomessa tavasta pimeästä ulkomaisesta työvoimasta on kasvussa. Laittoman siirtolaisuuden määrä on niin ikään kasvusuunnassa Suomessa. Ulkomaalaislain säännöksiä kierretään muun muassa opiskelun ja vaaleavioliittojen kautta. On havaittu merkkejä siitä, että pimeää työvoimaa tulee entistä enemmän myös EU:n ulkopuolisista maista, toistaiseksi vielä eniten lähialueilta, mutta myös Kaukoidästä.

Järjestäytynyt rikollisuus liittyy kiinteästi pimeän työvoiman hankintaan ja käyttöön. Tutkittujen rikostapausten päätekijöillä on usein vankka rikostausta, joka koostuu väkivalta- ja huumerikoksista. Rikollinen toiminta on ammattimaista ja järjestäytynyttä ja sitä ohjaavat huomattavat rikollisryhmitymät. Järjestäytyneen rikollisuuden vahva läsnäolo harmaassa taloudessa ja talousrikoksissa on

⁷ Hankilanoja, 2001 (vuonna 2000 toteutettu tutkimus kohdistui vantaalaisiin yrityksiin, joista vastaukset saatiin 122:lta) sekä Jokinen, Häyrynen ja Alvesalo, 2002 (vuonna 2001 toteutettu tutkimus kohdistui suomalaisista yrityksistä koostettuun, erityisesti suuria yrityksiä korostavaan kohdejoukkoon, josta vastaukset saatiin 546:lta).

⁸ Jokinen, Häyrynen ja Alvesalo 2002, 131-136.

⁹ Jokinen, Häyrynen ja Alvesalo 2002, 61-79; Hankilanoja 2001, 77.

¹⁰ Jokinen, Häyrynen ja Alvesalo 2002, 80.

¹¹ Esim. Jokinen, Häyrynen ja Alvesalo 2002, 91 ja 110; Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari, Yritysten rikosturvallisuus 2005, 37.

¹² Tutkija Pekka Lith'in selvitys, verohallinto.

merkittävä uhka terveelle kilpailulle ja yritystoiminnalle. Rikoshyötyä organisoijat kanavoivat ulkomaille ja viranomaisten ulottumattomiin.

Pimeää työvoimaa välittävien ja käyttävien yritysten henkilöstön ja ulkopuolisen työvoiman puutteellinen ammattitaito, yritysten laiminlyönnit kuten työturvallisuudesta sekä standardien ja normien noudattamisesta tinkiminen, ja kytkökset muuhun rikolliseen toimintaan aiheuttavat yritystoiminnalle laaja-alaisia turvallisuusriskejä. Riskit koskevat yhtä hyvin henkilö-, toimitila-, tieto- kuin toiminnankin turvallisuutta. Pimeän työvoiman käyttö aiheuttaa tappiota sekä työntekijöille itselleen että vakuutuslalle. Pimeästä työstä ei kerry eläketurvaa, mutta harmaan talouden työntekijöiden työeläkemaksuista aiheutuu luottotappioita työeläkeyhtiöille. Vakuuttamattomien työntekijöiden myös pitkäaikaista vahinkomenoa aiheuttavat työtaturmat korvataan.

Mikäli talouden noususuhdanne jatkuu ennustetusti, erityisesti ulkomaisen työvoiman kysynnän kasvu jatkuu useilla aloilla. Tämä lisää myös pimeän työvoiman kysyntää. Pimeän työvoiman käyttö vaikuttaa maksettaviin palkkoihin ja houkuttelee myös rehellisiä yrittäjiä toimimaan harmaalla alueella. Mikäli harmaaseen talouteen liittyvää rikollisuutta ei tehokkaasti ehkäistä, myös pimeän työvoiman käytöstä kehittyy vakiintunut käytäntö.

Kansainvälisissä korruptiovertailuissa Suomi on ollut toistuvasti yksi maailman vähiten korruptoituneista maista. Keskuskauppakamarin ja Helsingin kauppakamarin yritysten rikosturvallisuus selvitykseen 2005 saatujen vastausten perusteella lahjonta ei ollut kuitenkaan täysin tuntematonta. Suurista yrityksistä jopa joka kymmenes oli kohdannut lahjontaa. Yleisimmin lahjontaa esiintyi rakennusosalalla.

5.1.4. Vahingollinen häirintä ja ääriliikkeiden rikollisuus

Tahallista perättömän tiedon levittämistä yrityksestä häirintämielessä on Keskuskauppakamarin ja Helsingin kauppakamarin yritysten rikosturvallisuus selvityksen mukaan viime kolmen vuoden aikana kohdannut noin neljännes yrityksistä. Ongelma kohdistuu erityisesti pieniin yrityksiin, useimmin kaupan ja palvelun aloilla.

Kauppaa ja tiettyjä tuotannonaloja koskettaa myös ääri- ja yhdenasianliikkeiden toiminta, jonka tavoitteena on vaikuttaa kuluttajien käyttäytymiseen ja häiritä liiketoimintaa. Eläinten oikeuksien puolesta kampanjoivat järjestöt ja ryhmät ovat laajentaneet toimintaansa turkisalan lisäksi eläinkoikeita käyttäviin yrityksiin. Eläin- ja myös ympäristönsuojelujärjestöt ovat toimineet pääasiassa laillisin keinoin, mutta joissakin tapauksissa on ilmennyt konfliktiherkkyttä ja alttiutta laittomaan toimintaan.

Oikeuskäytännössä ääriliikkeiden yrityksiin kohdistamia rikoksia on arvioitu myös kiristämisenä¹³. Mielenosoituksia ja monenlaisia vahingontekoja kohdistetaan sekä liiketiloihin ja tuotteisiin että yritysten henkilöstöön ja heidän omaisuuteensa. Toiminta on kansainvälisesti verkostoitunutta ja toimintatavat on suureksi osaksi omaksuttu ulkomailta. Ääriliikkeiden toiminnalle on ominaista suunnitelmallisuus, tehokas organisoituminen ja asiantuntemuksen hyödyntämiseen perustuva tietoisuus lainsäädännön tarjoamista mahdollisuuksista ja omista oikeuksista.

---

¹³ KKO 2002:98.

5.1.5. Terroriteot

Eri terroristijärjestöt ovat viime vuosina tehneet eri puolilla maailmaa joitakin iskuja joidenkin maiden yrityksiä ja liikelaitoksia vastaan. Tällaisten iskujen kohteina on kuitenkin yleensä pidettävä näiden yritysten emovaltioita eikä yrityksiä itseään. Tämä koskee erityisesti nykyistä äärisunnalaista terrorismia. Yritykset toimivat tällöin terrori-iskujen varsinaisten kohdemaiden symboleina.

Suomalaisiin yrityksiin kohdistuvaa terroritekojen uhkaa voidaan suojelupoliisin mukaan tällä hetkellä pitää olemattomana. Tämä koskee niin Suomessa kuin ulkomaillakin toimivia suomalaisyrityksiä. Suomalaisyrityksiä toimii kuitenkin myös sellaisissa maissa ja alueilla, joissa terrori-iskujen todennäköisyys voi olla huomattavan suuri. Vaikka Suomi tai suomalaiset yritykset tai henkilöt eivät ole tällaisilla alueilla tehtyjen iskujen kohteita, tämä ei sulje pois sitä mahdollisuutta, että suomalaiset yritykset tai henkilöt kärsisivät vahinkoja joitakin muita maita vastaan suunnatuissa iskuissa.

Suomessa toimiviin ulkomaisiin tai monikansallisiin yrityksiin kohdistuva uhka seurailee nykyisin käynnissä olevien konfliktien sekä maailmantilanteen kehittymistä. Vaikka tämän hetken suurimmalla terrorismiuhalla, äärisunnalaisella terrorismilla, on potentiaalia toimia kaikissa länsimaissa, myös ulkomaisia yrityksiä vastaan tehtävien terroritekojen mahdollisuutta voidaan Suomessa pitää pienenä.

5.2. Yritystoiminnan ja -rakenteiden hyväksikäyttö rikollisessa toiminnassa

Rikostorjunnan kansainvälisillä yhteistyöfoorumeilla, kuten Europolissa, on korostettu vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden ennaltaehkäisyn sekä laillisen sektorin toimintakäytäntöjen rikollisuudelle jättämien toimintamahdollisuuksien vähentämisen merkitystä. Vaikka järjestäytyneen rikollisuuden vaikutus on Suomessa edelleenkin verraten vähäistä, sen vahva kansainvälisyys ja kyky hyödyntää laillisen talouden päivittäisiä toimintoja tekevät sen etenemisestä merkittävän uhkan myös Suomessa. Jotta ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden eteneminen voidaan torjua, sen edellyttämät suunnitelmalliset toimet on kytkettävä myös osaksi yrityksen turvallisuusjohtamista.

Rikollisuus voi käyttää laillisia toimintoja hyväkseen missä tahansa rikoksenteon ja siitä saadun voiton hyödyntämisen vaiheessa. Hyödynnettävä toimija voi olla yhtä hyvin tietämätön asiasta kuin toimia myötävaikuttajana, ja myös itse rikollinen voi olla laillisen toimijan roolissa. Kansainvälisten rikostiedustelutietojen mukaan merkittävien kansainvälisesti toimivien rikollisorganisaatioiden pyrkimykseen kuuluu vaikutusvaltansa kasvattaminen laillisina toimijoina.

Pimeä työvoima kuuluu yrityksiin kohdistuvan ja niissä toteutettavan rikollisuuden kasvaviin ilmiöihin samalla, kun kilpailu työvoimasta kovenee. Julkisuuudessa on kiinnitetty erityistä huomiota ulkomaiseen pimeään työvoimaan, mutta viimeaikaisissa viranomaisten tutkimissa tapauksissa kyse on ollut myös laajamittaisesta kotimaisen pimeän työvoiman käytöstä. Pimeän työvoiman järjestäminen kuuluu olennaisena osana myös suomalaisten järjestäytyneiden rikollisryhmien toimintaan ja luo tilaisuuksia rikollista toimintaa tukevien tietojen ja mahdollisuuksien hankkimiseen henkilöstöä hyödyntämällä. Vastaavasti myös harmaan talouden alueella toimivilla sopimuskuppaneilla on havaittu yhteyksiä järjestäytyneeseen rikolliseen toimintaan, jossa yritystoiminnassa tarjoutuvia mahdollisuuksia hyödynnetään aktiivisesti.

Logistiikkatoimintoja hyödyntävässä ja niihin kohdistuvassa salakuljetus-, ryöstö- ja suurimittaisessa omaisuusrikollisuudessa tekijätahona ovat usein kansainvälisesti toimivat järjestäytyneet rikollisryhmät. Rikostiedustelutietojen mukaan rikollisia moottoripyöräjengejä on mukana esimerkiksi

logistiikkatoimintoja ja rakennusalaan koskevassa petosrikollisuudessa. Kotimaiset rikollisliigat toteuttavat logistiikkatoimintoja koskevasta rikollisuudesta lähinnä murtoja, varkauksia ja petoksia. Liigojen organisoimien varkauksien takana on ollut myös logistiikkayritysten henkilökuntaa. Varkauksia tekevät lisäksi tapa- ja pikkurikolliset. Varsinkin järjestäytyneesti toteutetuissa rikoksissa käytetään hyväksi logistiikkayrityksen henkilökuntaa, rekrytoidutaan yritysten palvelukseen ja hyödynnetään omia yrityksiä.

Logistiikan kansainvälisyys, nopeus ja sujuvuus tekevät alasta erityisen alttiin ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden toiminnalle sekä kohteena että välineenä. Kuljetusketjua ja sen kattavuutta voidaan hyödyntää anastetun tavaran kuljetuksessa ja jakelussa sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Laittoman tavaran salakuljetuksessa logistiikkasektorin hyödyntämisellä on järjestäytyneessä rikollisessa toiminnassa erittäin usein huomattava merkitys. Logistiikkayrityksellä ei ole oikeutta tarkastaa mitä kuljetettavana oleva tavara on, vaan sen on luotettava lähettäjän antamaan sisältötietoon. Sähköisen kaupankäynnin kasvu vahvistaa logistiikkaratkaisuihin liittyviä uhkia. Laittomat toimijat pyrkivät hyödyntämään muun muassa pikarahtipalveluita.

Suomessa pienten yritysten suuri määrä lisää logistiikkasektorin haavoittuvuutta. Suomi on maantieteellisen asemansa vuoksi keskeinen alue erityisesti Venäjän ja EU:n välisessä tavaraliikenteessä. Venäjän vienti- ja tuontitoiminta on Suomessa yhä suuremmassa määrin pienten venäläistaustaisten huolintayhtiöiden hallussa. Huolintatoiminnan kilpailutilanne voi vääristyä ja yritysmoraali kärsiä, mikäli huolintayritykset edistävät omalla toiminnallaan esimerkiksi viennin kaksoislaskutusta. Logistiikkayrityksiin liittyvien rikosten lisääntyminen on myös varteenotettava uhka. Logistiikka-alan ehkä merkittävin uhka on rikollisten mukaantulo lailliseen logistiikkatoimintaan.

Logistiikkaa hyödyntävä rikollisuus liittyy kiinteästi myös kilpailua vääristäviin viennin ja tuonnin väärinkäytöksiin. Tullin havaintojen mukaan sekä alkoholin että savukkeiden laiton maahantuonti on saanut entistä organisoituneempia muotoja. Alkoholin ja savukkeiden tuonti edullisemmän hintatason valtioista edelleen myytäväksi on muuttunut organisoiduksi toiminnaksi, jolla on yhteydet Venäjän ja Viron järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

Salakuljetus tapahtuu usein lailliseen yritystoimintaan liittyvien kuljetusten mukana. Liikenteen kasvu ja logististen ratkaisujen komplisoituminen tukevat myös salakuljetusta. Maahan laittomasti tuodun tavaran varastoinnissa erilaiset logistiikkakeskukset voivat tietämättään joutua laittoman toiminnan hyödyntäviksi. Erityisesti uudet kuljetusreitit Euroopan yhteisön sisäliikenteessä ja yhteisön ulkopuolisiin kolmansiiin maihin luovat uusia mahdollisuuksia laittomalle toiminnalle.

Tuoteväärennösten levittäminen lailliseen kauppaan on nykypäivänä keskeinen immateriaalirikosten toteuttamistapa. Immateriaalirikosten toteuttamiseen tähtäävä laiton liiketoiminta ja talousrikollisuus ovat voimistuvia uhkia, koska Suomen lähialueilla sijaitsee merkittäviä tuoteväärennösten lähtö- ja markkina-alueita.

Kansainvälisen kaupan vienti-, tuonti- ja kauttakulkumenettelyihin liittyvä talousrikollisuus on huomionarvoinen kilpailua vääristävä ilmiö. Esimerkiksi Venäjällä on havaittu merkittäviä määriä elektroniikkatuotteita, joiden osalta tullausta ei ole toteutettu asianmukaisesti maahantuonnin yhteydessä. Epäselvyydet voivat liittyä rikolliseen toimintaan, joka suuntautuu joko yhteisön ulkopuolista valtiota, kuten Venäjää, tai Euroopan unionin sisämarkkinoita kohtaan. Käytännössä kyse on rakenteellisista, vakiintuneeseen kauppatapaan liittyvistä ilmiöistä, joihin kuuluu myös laajamittainen verokeitaisiin perustettujen välittäjäyhtiöiden hyödyntäminen veroluonteisten maksujen välttämiseksi. Toimintaan sisältyy myös korruptioriskejä.

Järjestäytyneen rikollisuuden vaikutus tuntuu huomattavana myös kauppaan ja muihin palvelualoihin kohdistuvassa suurimittaisessa petosrikollisuudessa, jossa käytetään suojana yritystoimintaa ja bulvaaneja.

Ammattimainen ja järjestäytyneet rikollisuus pyrkii toimimaan kohteissa, joissa on tarjolla mahdollisuuksia nopeaan ja suureen rikoshyötyyn. Esimerkiksi vakuutus tuotteet antavat tällaiseen huomattavia mahdollisuuksia, ja järjestäytyneen rikollisuuden toimijat hyödyntävät niitä monin eri tavoin. Sekä talousrikokset yleensä että muun muassa rikollisten moottoripyöräjengien talousrikokset ja harmaan talouden toiminta, jossa lakisääteiset maksut jätetään tietoisesti maksamatta, koskevat myös vakuutus alaa.

5.3. Toimenpiteet

Henkilöstön ja sopimuskumppaneiden roolit ovat erityisen keskeisiä ehkäistäessä tuotantoon ja toimintaan kohdistuvia rikoksia sekä yritysten hyväksikäyttöä rikollisessa toiminnassa. Erityisesti henkilöstön rekrytoinnin turvallisuustekijöihin, hyvään henkilöstöpolitiikkaan ja johtamiseen, alihankinnan rikosturvallisuuteen ja pimeään työvoiman käytön ehkäisemiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Kantavana voimana tässä toimii yrityksen johdon ja muun henkilökunnan turvallisuustietoisuus, jonka koulutukseen ja ylläpitoon tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Tietoturvallisuuden lujittaminen oikeaan ja kattavaan uhkatietoisuuteen perustuen liittyy kiinteästi kaikkiin rikosturvallisuuden osa-alueisiin. Tietoturvallisuutta voidaan edistää sisällyttämällä tietoturvallisuuden hyvien käytäntöjen edellyttämät toimenpiteet menettelytapa-, toiminta- ja työohjeina yrityksen toiminnan ohjaus-, johtamis- ja laatu järjestelmään.

Lainsäädännön merkitystä rikollisen toiminnan mahdollisuuksien kannalta tulisi tarkastella useista eri näkökulmista: rikollista toimintaa mahdollistavien ominaisuuksien, rikosten selvittämisen ja rikosvastuun toteutumisen sekä seuraamusten toteutumisen osalta. Vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi on lainsäädännön ja toimintatapojen kehittämisessä erittäin tärkeää ottaa huomioon rikollisen hyväksikäytön torjunta (crime proofing). Tarkempien selvitysten perusteella tulisi harkita myös järjestäytyneen rikollisuuden leviämistä ennalta ehkäisevien toimintamallien ohjeistamista.

Viranomaisten toimintamahdollisuuksien edelleen kehittäminen on välttämätöntä yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden ehkäisemiseksi. Valtioneuvoston periaatepäätökseen perustuvan talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämistä koskevan torjuntaohjelman 2006 – 2009 yhtenä tavoitteena on talousrikoksiin liittyvien viranomaisten toimintaedellytysten ja seuraamusjärjestelmän kehittäminen. Liiketoimintaan kohdistuvan ja sitä hyödyntävän rikollisuuden koveneminen ja kansainvälistyminen edellyttää, että lainsäädäntöä kehitetään harmaan talouden ja talousrikosten jatkuvasti uudistuvien rikosentekotapojen torjumiseksi sekä rikosprosessin ja seuraamusjärjestelmän vaikuttavuuden varmistamiseksi niin, että myös uudet tekotavat ja ilmiöt otetaan huomioon. Yritysten roolin ja oikeusnormien antamien mahdollisuuksien selkiyttäminen yrityksiin kohdistuvia väärinkäytöksiä ja rikoksia torjuttaessa on välttämätöntä aktiivisen rikostorjuntatyön varmistamiseksi yrityksissä. Yrityksille tulisi myös laatia selkeät ohjeet niitä tilanteita varten, joissa yritys epäilee joutuneensa väärinkäytöksen tai rikoksen kohteeksi.

Vakuutusyhtiöiden oma tutkintatoiminta on tärkeä vakuutusrikostorjunnan väline, jolla sekä lisätään kiinnijäämisriskiä, vähennetään rikollisen toiminnan houkuttelevuutta, saadaan tietoa rikosentekomahdollisuuksien vähentämiseksi sekä hankitaan perusteet väärinkäytösten ilmoittamiseksi poliisi-

sille. Myös muiden alojen turvallisuustoiminnot ovat keskeisessä asemassa alansa rikosturvallisuuden perustaksi tarvittavan tiedon hankinnassa ja hyödyntämisessä.

6. Lähdetahot ja lähteet

Tilannekuvatyöhön osallistuneet yhteisöt ja niiden tuottamat lähteet

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Finnsecurity ry

- **Turvallisuusalan Vuosikirja 2006-2007**

Keskuskauppakamari

- **Yritysten rikosturvallisuus 2005: Riskit ja niiden hallinta.** Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari, marraskuu 2005.

Keskusrikospoliisi

- **Keskusrikospoliisin uhka-arviot** Europolia, PTR-viranomaisia ja kotimaisia lainvalvontaviranomaisia varten aineistoineen

Oikeusministeriö/Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK

Suojelupoliisi

Suomen Kaupan Liitto

Suomen Pankkiyhdistys

Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto

Suomen Yrittäjät

Tullihallitus

Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti Virke

- **Talousrikollisuuden tilannekuvaraportit**

Muut lähteet

van de Bunt H.G., van der Schoot C.R.A.: Prevention of Organised Crime. A situational approach. WODC Onderzoek en beleid 215, 2003.

Garland David: The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society, University of Chicago Press 2002.

Hankilanoja Arto: Talousrikostorjunnan responsiivisuus. Elinkeinoelämän turvallisuusodotukset talousrikollisuuden torjunnassa. Pro gradu Tampereen yliopiston taloudellis-hallinnollisessa tiedekunnassa 2001.

Jokinen Anne, Häyrynen Janne, Alvesalo Anne: Yritykset talousrikollisuuden uhreina. Poliisiammattikorkeakoulu, tiedotteita 19/2002.

Kivistö Mika: Maantiekuljetuksiin kohdistuva kuljetusrikollisuus. Tutkielma koulutuskeskus Dipolin turvallisuusjohdon koulutusohjelmassa, 2003.

Puhakainen Petri: A design theory for information security awareness. Oulun yliopisto, Oulu 2006.

7. Liitetilastoja

Vähittäiskaupan varkaushävikki Euroopassa

Varkauhävikki (% liikevaihdosta)	2006	2005	muutos %- yksikköä
Itävalta	0.96%	0.95%	+1.1%
Belgia/Luxemburg	1.28%	1.26%	+1.6%
Tanska	1.24%	1.21%	+2.5%
Suomi	1.34%	1.35%	-0.7%
Ranska	1.29%	1.31%	-1.5%
Saksa	1.07%	1.07%	0.0%
Kreikka	1.33%	1.31%	+1.5%
Irlanti	1.25%	1.22%	+2.5%
Italia	1.24%	1.26%	-1.6%
Alankomaat	1.20%	1.22%	-1.6%
Norja	1.29%	1.29%	0.0%
Portugali	1.34%	1.36%	-1.5%
Espanja	1.29%	1.28%	+0.8%
Ruotsi	1.32%	1.29%	+2.3%
Sveitsi	0.92%	0.89%	+3.4%
Yhdistynyt kuningaskun- ta	1.33%	1.38%	-3.6%
Länsi-Eurooppa painotettu keskiarvo	1.23%	1.24%	-0.8%
Tsekin tasavalta	1.42%	1.40%	+1.4%
Unkari	1.38%	1.36%	+1.5%
Puola	1.32%	1.29%	+2.3%
Slovakia	1.40%	1.40%	0.0%
Baltian maat*	1.32%	1.27%	+3.9%
Keski-Eurooppa painotettu keskiarvo	1.35%	1.32%	+2.3%
Koko Eurooppa	1.24%	1.25%	-0.8%

[* Latvia, Viro, Liettua]

Lähde: Bamfield J: European Retail Theft Barometer, Centre for Retail Research, Nottingham 2006; tiedot www.retailresearch.org/theft_barometer/index.php.

Poliisin kirjaamat myymälöihin kohdistuneet varkaus- ja näpistysrikokset

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 tammi- elokuu
Törkeä varkaus	42	16	321	1 240	68	122	5	8	11	3
Varkaus ja näpistys yhteensä	47 634	53 851	56 821	61 725	62 637	66 453	68 651	68 567	68 925	45 740
Varkausrikosten yritykset	1 208	1 272	1 348	1 471	1 373	1 296	1 456	1 353	1 360	887
Yhteensä	48 884	55 139	58 490	64 436	64 078	67 871	70 112	69 928	70 296	46 630
<i>% kaikista varkausrikoksista</i>	28	30	31	33	36	38	40	43	46	48

Poliisin kirjaamat liikkeisiin murtautumalla tehdyt omaisuusrikokset

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 tammi- elokuu
Törkeä varkaus	607	732	467	416	305	289	322	194	186	120
Törkeän varkauden yritys	49	53	37	38	19	14	26	17	22	12
Varkauden yritys	2 895	2 858	2 623	2 270	1 897	1 711	1 555	1 219	977	621
Varkaus	8 109	8 259	7 423	6 760	5 409	4 535	4 107	3 454	2 963	1 858
Yhteensä	11 660	11 902	10 550	9 484	7 630	6 549	6 010	4 884	4 148	3 018

Kaikki poliisin tietoon tulleet varkaus- ja näpistysrikokset

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 tammi- elokuu
Törkeä varkaus	3 091	3 228	3 041	3 935	2 550	2 439	2 128	2 061	2 044	1 235
Varkaus ja näpistys yhteensä	156 179	162 441	167 333	171 933	160 785	162 500	161 206	150 077	140 708	89 514
Varkausrikosten yritykset	17 625	17 518	17 688	17 565	15 004	14 407	14 187	12 082	10 576	6 310
Varkausrikokset yhteensä	176 895	183 187	188 062	193 433	178 339	179 346	177 521	164 220	153 328	97 059

Lähde: Poliisin tietovarasto Polstat, syyskuu 2006.

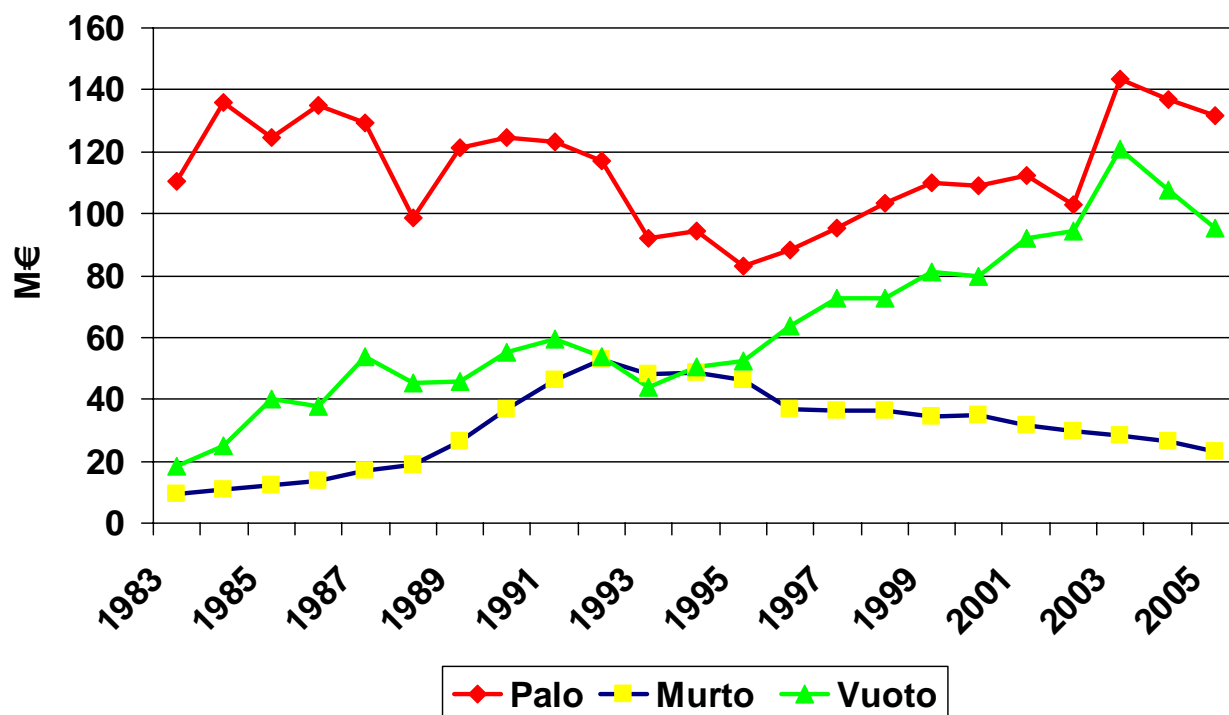
CERT-FI -yhteydenotot nimikkeittäin

	2002	2003	2004	2005	2006(1-6)
Media	27	48	59	46	27
Haavoittuvuusilmoitus	8	13	33	134	54
Haittaohjelma	34	115	216	212	108
Neuvonta	116	149	425	366	132
Tietoturvaongelma	3	98	141	129	47
Skannaus	27	70	73	14	13
Tietomurto	46	30	31	49	17
Palvelunestohyökkäys	15	34	21	12	9
Roskapostitus	12	36	46	31	28
Social Engineering	0	1	2	25	37
Yhteensä	228	594	1047	1018	472

Lähde: Viestintävirasto

Palo-, murto- ja vuotovahingot 1983-2005

Korvausmäärät muutettu 2005 rahan arvoa vastaaviksi

Lähde: Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto